

10. (צ"ד טו"ו י"א י"א) (א"ר מ"א ס"א)

שאו"ל ישאלו רבים וכן שלמים על אודות אותה השנה התמידית, אשר כלל האנטיסימיזם (שנאה בני שם) על ישראל, וכל אחד יעמול - וילאה - למצוא פתרון נכון להשאלה הכבדה הזאת, זה ככה וזה בכך, כל אחד לפי דעתו והשקפתו על היהדות ורובי בני ישראל בנוגע למצב העמים אשר בקרבם ישכנו - וכן התמן! ואנחנו לדגל תורתנו המהורה ואמונתנו הנאמנה, אמרנו גם כן לדבר בעני"ה כענין זה, ונאמר: כי עיקר הענין, שנאת האנטיסימיזם לעם ישראל, ידוע הוא לכל איש מישראל ושגור הוא בפיו מהגדת ליל שמורים שאנו אומרים: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו' צא ולמד מה בקש לבן וכו'".

והנה הלמד מלבן הראנו לדעת סבת השנאה בשנים: קנאת העושר וחסד גנבה ועול, כלול עם שנאת האמונה ועבודת אל עליון ויחבד, כאשר יבואר. והנה לפי הנראה משמחית הספור שהיה בין יעקב ולבן, לא נזכר ענין אמונה כלל, ורק קנאת העושר וחסד גנבה ועול, רק המה הניעוהו לרדוף אחרינו, והנה כי כן לא היה לבן רע אלא ליעקב בלבד, כגלל מעשיו הלא טובים נגדו כפי מחשבתו ולא בשביל שהוא עובד את ה', ואם כן לא היה שייך לשון: בקש לבן לעקור את הכל, דמשמע שבקש לעקור גם את עבודת ה', שהיא היהדות, והרי הוא לא רצה אלא להרוג את יעקב בלבד ולא שאר אחי יעקב, היינו עובדי ה' כמותו, שהיו עמו? אלא דרבותינו ו"ל הבינו, שלבן רצה לעקור את האמונה ועבודת ה', שלא תהא היהדות בעולם. [באמרנו היהדות, כפי מצבה בעת הדין, הנה זאת היא כונתנו, אל אותן המדות המשובחות והדעות המהורה והנשגבה, דעת אל אחד בארץ שנצמינו בהן בני ישראל מימי אבינו הראשון אברהם עד היום הזה, ואשר הן הנה עצמיות העם הזה, תזוקו וקיומו לעד ולנצח נצחים], ולמרו זאת מרכיב: ארמי אבד אבי וידד מצרימה וגו'

וע"ז פי דברינו אלה מדויק ג"כ הלשון: ארמי אבד, לשון הוה, (וכבר ידוע דגם הקל בפעל זה יבא לפעמים - יוצא, כמו: ותאבדו דרך (תהלים ב', לד"ק), דמשמעו שרצונו היה להאבד ולעקור מעט מעט (כאשר בכלל יורה כל בינוני על פעולה מושכת בעניניה). שלא ישרא זכרון אבינו יעקב, הלא היא אמונתו המהורה והנאמנה!

וא"ל תקשה על פרשה זו גופא היאך כתוב: ארמי אבד אבי שהוא היהדות, והלא בספר יעקב עם לבן לא נזכר מאומה שלבן היה בלבו איזה מינה על אמונת יעקב? אבל בריוק לשון לבן שאמר ליעקב: "יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם" וגו', למדנו מה שה"ה בלבבו, שהרי אמר בלשון רבים, ולמי בקש אפוא לעשות רע, והלא הננות בנותיו והבנים בניו ולא היה לו לאמר אלא: לעשות עמך רע ואלהי אבך? אלא הכוונה של עמכם היא, כל האנשים אחי יעקב שכבר למדו יעקב תורת היהדות, ואשר על זה אמר יעקב: "שים כה נגד אחי", ועליהם אמר לבן שבקש לעשות אתם רע, להרוג את כלם, אם כי לא עשו לו מאומה, אך הוא בחפצו לשפוך את המרו על היהדות לא מצא לו דרך אחרת כי אם לעקור את הכל: כי אמנם, לאיש עובד גלולים תמלא מרמה ותוך כלבן הארמי, היה הנקל לו למצוא בהיהדות כל אלה המחשבות הלא-מהורות אשר חשב על אדות אבינו יעקב: יעקב נבא את אלהיו, ולמה? והלא ידוע היה לבן שהוא לא יקחנו למען עבד אותו? אלא שהיה את לבבו לאמר: ליעקב נגבו למצוה אחרת כדי להבות את אלהיו, שהוא עין פלילי, ומי אשם בזה אם לא היהדות? וחסדו שגנב מכותו, אם שראה ידע שיעקב הוא צדיק ואל עולם אהבו, אלא בשביל שהוא יהודי - אמר לבן בלבו - מותר לגנוב ממי שאינו יהודי, ובכל אלה יד היהדות באמצע! ואחר כך כאשר ראה לבן ויבך שלא גנב ממנו מאומה ובתום חסדו, נתן עיניו בצאנו ובכל אשר לו לאמר: "הצאן צאנו וכל אשר אתה רואה לי הוא", אע"ג שראה לא אחת כי רק בעמלו ובחריצותו ובעוה ה' אלהיו עשה יעקב חיל, ולא עוד אלא שאף הוא, לבן, נתברך בגללו, כמו שאמר בעצמו ליעקב: "נתחתי ויתברכו ה' בגללך", עם כל זאת מצא לו לבן תואנה לאמר: כי ה' הרכוש אשר רכש לו יעקב בגבולו ובארצו, ש"ה עין עשה עשר במרמה - לפי דעתו - ולא במשפט! ובכל אלה רק כח היהדות יפעל את פעולתו, להערים על מי שאינו יהודי! ועל כן היתה עברתו שמורה להיהדות, ובחפצו לעקור אותה לכלתי השאיר לה שרש, אמר בלבו לאבד גם את כל ההולכים לדגלה, לולא בא אלהים אליו בחלום הלילה ויאמר לו: "השמך לך פן תדבר עם יעקב ממנו ועד רע"!
- ואלה הדברים הנאמרים למעלה נזכרים ונעשים בארצות מאפליה בכל דור ודור!

ואם כי וראי אין כל דור שוה בשנאה וברצון לבלותנו, וכמו כן אין ההצלה שוה בכל דור, אבל בכל זאת, זאת יש לנו לדעת כי אותה האהבה שאותבים אותנו, ולו גם תמשך ימים ושנים, עם כל זאת לא תוכל אהבה כזאת להיות תמידית, ובכל דור ודור, גם בשנות נראה כמובנה, והשנאה כבושה היא מלהשמע, בכל זאת הכבושה היא במזמן, ונכונה היא לצאת תמיד אל הפועל כגעת בה יד ההשגחה כרצונה לשחרנו מוסר, ורק אל ה' נשא עינינו, רק או לא יאונה אלינו כל רע, והוא ישמך צאתנו וכואנו לטוב לנו, כמו שהשגיח על יעקב בשעה שרצה לבן לעקרו.

ומ"ה שהקפידה ההשגחה העליונה על זה הפרט יותר משאר עונות המצויים בישראל, הוא דבר שהדעת נותנת, מאשר שההשגחה העליונה מקפדת על שני חכלית הבריאה והצורה שנקרא בה, יותר מעל כל דבר הנעשה נגד הרצון אם רק אינו משהה הצורה, וכמו שאנו רואים קודם שנתנה התורה, שלא בא המבול וכליון העולם על ע"ז וגו', אלא על החמס, כמבואר ברכה (פרשת נח). "החמס קם למטה רשע, מי עורר הרין הקשה הזה? החמס". והטעם הוא משום שהשחית בזה הישוב, שוה הוא חכלית הבריאה, וגם השחית צורת המין האנושי הנברא להיות מדיני ולא להיות מופרזת אשר הגדול מופרף את הקטן, ובשביל זה הפרזת נתעורר ונמתח דינם גם על כל מעשה רשע עד שפלו מן העולם.

ובין הורחבלגה בשביל שבקשו עצה לבלתי לפיץ על פני כל הארץ, והדבר הזה הוא נגד חכלית הבריאה, שנתורה להיות ארץ נושבת כדכתיב, לא לתהו בראה לשבת יצרה, ובפירוש אמר ה' לנו ובניו אחר המבול "שרצו בארץ ורבו בה", ואותו הרור בקש עצות איך להשכיח זאת החכלית, ועוד עשו להם דברים אחרים ביניהם לשנות צורת האדם, שיהא כל אחד מתהלך בעולמו לפי דעתו, ובדרך הוא חכם הרזים שכרא את איש פני האדם נפרדים בדעותיהם! והמה דור הפלגה עשו ביניהם דברים אחרים ברעה אחת, והקימו משמר על זה כבניו המגדל וראשו בשמים, למען יוכלו להשגיח מרחוק על איזה שירצה לצאת מקרבם לבטל אותם הדברים האנושית באה בהשגחה והבלכל את מחשבתם.

ובין כסודם וחברותיה נגעה בתן יד ההשגחה ומדת הרין הקשה בגלל שכמלו ישוב העולם, שיהא האדם מתהלך ממקום למקום, וגם שינו צורת האדם להיות איש אף לרעהו כמו

שכארנו בס' בראשית בראש בריאת האחים קין והבל, הנה כתוב שמה: "ותוסף ללדת את אחיו את הבל", ולמאי כתיב את אחיו? אלא ללמדנו שוה היה אחד מפרשי חכלית יצירת האדם שתרא האחות שוררת בין אישית, וקין התנהג אמנם כן בתחלה, ומתבואת עבודת השרה היה מספיק לפרנס גם את הבל אחיו שלא ידע מאומה בעבודה זאת, והאחות היתה הצורה הראשונה להמין האנושי, אשר על ידה נברל מכל החיה ומכל בהמה אשר לא ידעו אחוה; ואנשי אדם, השחיתו את הצורה הזאת, שהיא עצמות האדם, על כן נתעורר דינם לאבדם. - כל זה היה דבר ההשגחה העליונה על בני נח שנתחייבו גם המה לשמור תורת וצורת האדם. -

ובכך הוא עם ישראל, שמאו כמתן תורה נעשו לה' לעם, לשמור משמרת תורתו ואף גם זאת נתן להם הכח והחיוב להיות מחקנים ומשלימים בני אדם להכיר את אחדות ה', ולהעמידם על דרך ארץ והליכות עולם, וכמו שאמר ישעיה הנביא מ"ב: "ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים", פי' ואצרך היא צורה כפני עצמה, צורת היהדות. ושנשטרש שרש האומה הישראלית, הוא אברהם אבינו, שמתחלה הבדילו הקב"ה מארצו וממולדתו ומכית אביו, ונעשה כמו בריאה אחרת, עד שמצא הכתוב לכנות את פעולתו בנוגע לבני חברתו וההולכים עמו, בזה הלשון: "ואת הנפש אשר עשו בחרן", וידוע מה שאמרו חז"ל בסנהדרין (צ"ט) שהיה מלמדם תורה וגייד אותם, והיו בזה לנפש אחרת, והיא צורתם, ואח"כ נצטוו אברהם אבינו "להיות לאב המון גוים", פירוש ללמד לכל המון גוים לדעת את ה'

עוד זאת טבע הענין נותן, שבהשחית ישראל את צורתו היא היהדות, נעשה שפל ונבוה בעיני העמים; כי זה כלל בטבע, דכל בעל צורה גבוהה, כשנשתנה צורתו זאת, אף נעשה פחות הרבה יותר גם מאשר אינו בעל צורה גבוהה כמותו, כמו: כרוסם צומח חי מרבר, שהצומח בשעה שפסק כח הצמיחה הרי זה נוכל וגרוע מרוסם; וכן החי אחר שמת ופסקה, חיותו הרי זה מביאש וגרוע הרבה יותר מהצומח הנובל; האדם כשמאבד דעתו הרי הוא גרוע מלחיה רעה, ובהמה, וכן אדם המויק גרוע מכל חיה רעה, כמש"כ בעת"ד (בראשית ו' מקרא ה'). והכי נמי ישראל כשמאבד צורתו היא היהדות כשהיא גבוהה נעשה גרוע מכל אדם חי, והרי הוא דומה או כקוף כפני אדם, וחושבים אותו לבריה שאין עליה הצורה האנושית כלל.

ודבר זה מרומנו במקרא (שם ו' כ"א): "ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול", והיחס אומר דרשוני ופרשוני, מה נצרך הכתוב ליחס את שם שהוא אחי יפת הגדול, ובמה נקרא יפת אחיו הגדול עד ששם מתחם אחריו שהוא אחיו, אלא בא המקרא ללמדנו, דשם באמת היה גדול במעלת צורתו מיפת, ומש"ה ביחס בניו שהיתה להם אותה הצורה הנשאה, היינו בני עבר, ביחס זה היה גדול הרבה מיפת, וע"ז כתיב אבי כל בני עבר, היינו שהיו אנשי מעלה, גבוהים מבני יפת, ועל אלה האחרונים נאמר "יפת אלהים ליפת ושכן באהלי שם", דמשמעו שבני יפת יהיו בעלי שכל וירגישו בחכמת בני שם, באהלי תורתו, שהיא אלהית ואין לה קץ וחכלית כמו לחכמת ורעת אנושית, ומש"ה יבאו גם המה לשכון באהלי שם ללמד מהם דעות ישרות ומדות טובות, אבל כל זה רק ביחס בניו שלא שמו למעלת בני עבר, משא"כ שארי בניו שלא הגיעו למעלת בני עבר המה פתחים בצורתם מבני יפת הגדול בצורתם האנושית, וכיחס בניו אלה נקרא אחי יפת הגדול. ומש"ה אנו מתחבים כמה שקוראים אותנו בני שם, שגרוע הוא מבני יפת הגדול, אבל כשאנו נקראים בני ישראל או ורע אברהם, אוי אנו במעלה גבוה מבני יפת.

ואחרי שכן הוא, שכאברן הצורה הישראלית תאבד גם כן הצורה האנושית בעיני העמים, על כן לא יפלא אפוא בעינינו אם שפלים ונבזים אנחנו בעיניהם כאילו העברנו מעלינו הצורה האנושית כלה. והושע הנביא (ח' ת') אמר "נבלע ישראל עתה היה גוים ככלי אין הפץ בו", פירוש כאשר נבלעה היהדות, ונשארה בסתר לבבם בלבד, ובגלוי יבושו בצור מחצבתם, עתה שהגיעו למדרגה כזאת, היו בגוים כבויון ככ"ז אין חפץ בו, שאינו עומד אלא להיות נשבר ה"ו.